

بررسی رفتار اطلاع یابی دانشجویان

کارشناسی ارشد روانشناسی ورودی ۱۳۸۶

دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران

*افسانه زینلی کرمانی

دانشجوی کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه تهران

zeinali.afsaneh@gmail.com

چکیده

پژوهش حاضر به روش پیمایشی به بررسی رفتار اطلاع یابی دانشجویان کارشناسی ارشد روانشناسی در دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه تهران می پردازد. یافته ها حاکی از آن است که همه جامعه مورد پژوهش با اینترنت آشنایی دارند. اکثر دانشجویان (۶۱/۲۹ درصد) غالباً جهت انجام کارهای پژوهشی از پایگاههای اینترنتی استفاده می کنند.

بیشترین پیشنهاد از سوی پاسخ دهندگان جهت بهبود دستیابی به اطلاعات از اینترنت مستقر در سایت دانشکده، استقرار کادر متخصصین اطلاع رسانی جهت رفع راهنمایی و رفع اشکالات علمی استفاده کنندگان از اینترنت اعلام شده است. هدف اصلی جامعه آماری از جستجوی اطلاعات تهیه مقاله علمی بوده است و درصد بالایی از دانشجویان ترجیح می دهند از جستجوی مستقیم و بدون واسطه استفاده کنند. کافی نبودن یا کیفیت نامطلوب منابع مهمترین مشکل در دستیابی به منابع می باشد. پیشنهادات جامعه آماری نشاندهنده این مطلب است که دانشجویان خواستار استفاده بهتر و بیشتر از فناوریهای جدید اطلاعاتی (رایانه و...) هستند

(۵۳/۵۷ درصد). لذا ضروری است در جهت ارتقای امکانات موجود و تجهیز به فناوریهای اطلاعاتی نوین کوشش بیشتری صورت گیرد.

کلید واژه ها: رفتار اطلاع یابی، دانشجویان کارشناسی ارشد روانشناسی

مقدمه:

در دنیای امروز، اطلاعات به یک ابزار کلیدی در روابط میان انسانها تبدیل شده، ابزاری که کلیه فعالیت های بشر را از ابتدایی ترین سطح تا پیچیده ترین شکل آن تحت تاثیر قرار داده است. در جامعه اطلاعاتی امروز با استفاده های مکرر، اطلاعات دچار نقصان و استهلاک نمی شود بلکه حتی با هر بار استفاده بر حجم و گستردگی آن افزوده می شود. ویژگی یاد شده نگرانی های فراوانی را در میان متخصصان و دست اندرکاران امر اطلاع رسانی پدید آورده به طوری که از روند تولید اطلاعات در دنیا بعضاً با تعبیر منفی ایی همچون، «انفجار اطلاعات»، «سرریز اطلاعات» و «آلودگی اطلاعات» یاد می شود. اطلاعات به عنوان یکی از منابع ضروری جهت پیشرفتهای علمی و فنی هر کشور به شمار می رود.

اما در دوره کارشناسی ارشد شرایط اقتضاء می‌کند که دانشجویان با دیدی عمیق‌تر به کنکاش و غور در رشته علمی خود پرداخته و مسائل را با نگاهی تیزبینانه‌تر مورد حلاجی قرار دهند. در این دوره از دانشجویان انتظار می‌رود هر آنچه را که می‌بینند، می‌شنود یا می‌خوانند به‌بوته نقد قرار داده و بعضاً زیر سؤال ببرند. در این مرحله دانشجویان ناچار است تا به منظور رفع نیازهای اطلاعاتی خود منابع اطلاعاتی مختلف را مورد واریسی قرار داده و شیوه‌های گوناگونی را جهت دسترسی به اطلاعات به خدمت گیرد. در این بین، کتابخانه‌های دانشگاهی، بعنوان واسطه میان استفاده‌کننده‌گان و منابع اطلاعاتی، نقش مهمی در رفع نیازهای اطلاعاتی دانشجویان ایفاء می‌کنند. پژوهش‌هایی که در زمینه رفتارهای اطلاع‌یابی دانشجویان صورت می‌پذیرد این امکان را برای کتابخانه‌ها و کتابداران فراهم می‌آورد تا نوع منابع مورد استفاده دانشجویان، انگیزه آنها از استفاده و شیوه‌های دسترسی به منابع از سوی آنها را شناسایی کرده و از این طریق مجموعه خود را مطابق با نیازها، علایق و سلیقه این گروه از افراد گردآوری و سازماندهی نمایند.

پژوهش حاضر سعی دارد تا به بررسی رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان کارشناسی ارشد روانشناسی ۸۶ (هر ۴ گرایش، عمومی-بالینی-تربیتی-کودکان استثنایی) در دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه تهران بپردازد.

اطلاع‌یابی: مفاهیم و الگوها تعریف رفتار اطلاع‌یابی:

عبارت رفتار اطلاع‌یابی (Information seeking behavior) اولین بار از دهه ۱۹۵۰ در متون علمی نگاشته شده در مورد دانشمندان و محققان پدیدار شد. رفتار اطلاع‌یابی عبارت است از مجموعه عواملی که در شکل‌گیری فرایند جستجوی اطلاعات مؤثراند؛ نظیر اهداف و انگیزه‌ها، منابع و روش‌های دستیابی، الگوها و عادت‌های مطالعه، موانع و مشکلات احتمالی و میزان استفاده از کتابخانه و مراکز اطلاع‌رسانی.

ویلسون (۲۰۰۰) رفتار اطلاع‌یابی را اینگونه تعریف می‌کند: «جستجوی هدفمند اطلاعات بعنوان پیامد یک نیاز اطلاعاتی در راستای برآوردن یک یا چند هدف. جستجوی اطلاعات از سوی فرد ممکن است از

رساندن اطلاعات صحیح و موثق در زمان مناسب به شخص مناسب و در شکلی قابل استفاده می‌تواند از اتلاف منابع، وقت و انجام دوباره کاریهای غیر ضروری در اختراعات و اکتشافات بکاهد. (آرتون پاولین، ۱۳۷۳، ص ۲۸)

ظهور فناوری‌های نوین اطلاعاتی و بروز تحولات بنیادین در چرخه سنتی اطلاعات، بسترهای جدیدی جهت تولید و استفاده از اطلاعات پدید آورده که این امر خود باعث تغییر ذایقه مخاطبان و استفاده‌کننده‌گان کتابخانه‌ها شده است. در چنین شرایطی، کتابخانه‌ها حکم ناخدایی را دارند که باید کاربران و استفاده‌کننده‌گان را از میان کوره راه‌های منابع اطلاعاتی عبور داده و به سلامت به سر منزل مقصود برسانند.

لازمه این امر آن است که کتابداران علاوه بر کارشناسان ذخیره، دسترسی، و سامانه‌های اطلاعاتی، مردم‌شناسانی خبره در قبال جامعه استفاده‌کننده‌گان خود باشند. کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی تنها زمانی در راه خدمت‌رسانی به جامعه توفیق خواهند یافت که ابتدا علایق، سلیقه و نیازهای اطلاعاتی جامعه خود را شناسایی کرده و سپس در صدد رفع آنها بایند. مسلماً تحقق چنین امری جز از طریق شناسایی رفتارهای اطلاعاتی استفاده‌کننده‌گان و شناخت ارزش‌ها و پندارهای مورد نظر آنها امکان‌پذیر نخواهد بود.

بیان مسأله:

یکی از عوامل مؤثر در بهینه‌سازی سیستم آموزش تربیت دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری مستعدی است که آموزش آینده آن حوزه را از روندهای علمی برخوردار کرده و کیفیت آموزش را ارتقاء بخشند. برای بهینه‌سازی کیفیت آموزش حوزه روانشناسی هم باید نیازهای اطلاعاتی دانشجویان این رشته و راههای مناسب برای رفع آنها را شناخت. (خاکپور، ۱۳۷۹، ص ۳)

با اتمام دوره کارشناسی و ورود به دوره تحصیلات تکمیلی، دانشجویان در واقع از مرحله Datagathering که معمولاً خاص دوره چهارساله کارشناسی است وارد عرصه Datafinding می‌شوند.

در دوره کارشناسی سعی می‌شود که کلیات یک شاخه یا رشته علمی خاص برای دانشجویان تبیین گردد تا بدین وسیله چشم‌اندازی عمومی از مباحث مطرح شده برای وی حاصل آید.

طریق تعامل وی با نظام‌های اطلاعاتی دستی (نظیر یک روزنامه یا یک کتابخانه) یا از طریق تعامل با نظام‌های رایانه محور (نظیر وب جهان گستر) صورت پذیرد. در دهه‌های اخیر ماهیت پژوهش‌های صورت گرفته در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی به لحاظ تغییرات شگرفی که در این حوزه پدید آمده از حالت مطالعات نظام محور صرف خارج شده و چهره کاربرمحور به خود گرفته است. در رویکرد جدید نیازهای اطلاعاتی کاربران، نحوه تعامل آنها با نظام‌های اطلاعاتی و شیوه‌های رفتاری آنها مورد بررسی قرار می‌گیرد.

الگوهای اطلاع‌یابی:

پرداختن به موضوعات و مباحث مطرح شده در زمینه رفتارهای اطلاع‌یابی، بدون پرداخت به الگوهای ارائه شده در این حوزه، از درجه اعتبار و کارایی چندانی برخوردار نخواهد بود. آنچه استفاده‌کننده گان و کاربران بهنگام جستجوی اطلاعات انجام می‌دهند ممکن است با ذهنیت کتابداران در مورد عملکرد آنها متفاوت باشد. الگوهای نظری اطلاع‌یابی این امکان را برای کتابداران فراهم می‌آورد تا مواد و منابع مجموعه خود را متناسب با علائق، سلائق و نیازهای جامعه استفاده‌کننده گردآوری و سازماندهی نمایند. تا کنون الگوهای زیادی در خصوص رفتار اطلاعاتی و فرایند جستجوی اطلاعات ارائه گردیده که در ادامه به برخی از مهمترین آنها اشاره می‌شود:

پرفسور تام ویلسون در الگوی اطلاع‌یابی خود (۱۹۸۱) نشان می‌دهد که ابتدا نیازی در کاربر پدید می‌آید و سپس این نیاز او را می‌دارد تا برای پاسخگویی به آن، به جستجو پرداخته و منابع اطلاعاتی مختلف را مورد کنکاش قرار دهد. جستجوی اطلاعات ممکن است با موفقیت یا ناکامی همراه باشد. موفقیت زمانی حاصل خواهد شد که اطلاعاتی موجود باشد. حال، بسته به اینکه این اطلاعات تا چه حد در راستای نیاز اولیه کاربر قرار دارد، می‌تواند موجبات رضایت یا عدم رضایت وی را فراهم آورد. احساس رضایت زمانی پدید می‌آید که اطلاعات بازیابی شده مورد تحلیل قرار گرفته و با نیازهای اولیه جستجوگر همخوانی داشته باشد. در صورت عدم تطابق اطلاعات فراهم آمده با نیازهای اولیه فرد، احتمالاً فرایند جستجوی اطلاعات تا زمان حصول رضایت ادامه خواهد یافت.

کولثائو (Kuhlthau) (۱۹۹۲) در الگوی خود بر جستجوی اطلاعات بعنوان یک فرایند تأکید دارد. چنین رویکردی به منبع یا کتابخانه ای خاص وابسته نیست بلکه تأکید عمده در این الگو بر ارتقای مهارت‌های شناخت نگر انتقال پذیر است که می‌تواند بر کارآمدی افراد در استفاده از منابع اطلاعاتی بیافزاید. الگوی وی چارچوبی نظری برای جستجوی اطلاعات عرضه می‌کند. این الگو به لحاظ اینکه یکی از معدود الگوها در زمینه تحقیقات رسمی واقعی است، حائز اهمیت است. وی شش مرحله را در فرایند اطلاع‌یابی شناسایی می‌کند:

۱- احساس سرگشتگی و عدم اطمینان

(Uncertainty)،

۲- انتخاب (Selection)،

۳- کاوش (Exploration)،

۴- قالب بندی (Formatting)،

۵- گردآوری (Collection)،

۶- ارائه مطلب (Presentation).

الگوی آیزنبرگ و برکوئیتز (Eisenberg & Berkowits) (۱۹۹۲) شباهت زیادی به الگوی کولثائو دارد. الگوی مهارت‌های ششگانه آنها در برگزیده رویکردی کلی به فرایند حل مسئله است که از شش گام یا مرحله منطقی تشکیل یافته است. ترتیب مراحل از یک فرایند به فرایند دیگر تغییر می‌کند، اما تمامی مراحل برای دستیابی به راه حلی موفقیت آمیز در جهت حل مسئله اطلاعاتی ضرورت دارد. این شش مرحله عبارتند از:

۱- تعریف فرایند ۲- راهبرد های اطلاع‌یابی

۳- موفقیت و دسترسی ۴- بکارگیری اطلاعات

۵- ترکیب ۶- ارزیابی

مارچونینی (Marchionini) به جستجوی اطلاعات به دید فرایندی مرتبط با یادگیری و بازیابی اطلاعات می‌نگرد. الگوی وی شامل فرایندی است پویا که نه تنها دستیابی به اطلاعات جدید را در بر می‌گیرد، بلکه حتی شناسایی و بازیابی اطلاعات ذخیره شده قبلی را هم پوشش می‌دهد. مارچونینی دو راهبرد برای جستجوی اطلاعات مطرح می‌کند: تحلیلی و مروری. راهبرد تحلیلی با بهره‌گیری از روش جستجوی مستقیم به کاربران امکان می‌دهد تا فرایند تکرارپذیر قالب بندی، تایپ و اصلاح پرسش را در پیش گیرند، این در حالی است که راهبرد مروری خاصیت اکتشافی داشته و از طریق شناسایی منابع اطلاعاتی مرتبط صورت می‌پذیرد.

اهمیت پژوهش :

دانشجویان دانشگاهها در هر جامعه اولین و مهمترین قشر مصرف‌کننده اطلاعات هستند و بررسی رفتار اطلاع‌یابی این گروه از افراد در طی سالهای تحصیلی شان می‌تواند ضمن روشن کردن انگیزه‌ها و اهداف آنها از جستجوی اطلاعات، شناسایی منابع مورد استفاده و نیز تعیین روشها و مجراهای اطلاع‌یابی آنها، راه را برای تعریف ایجاد یک سیستم اطلاع‌رسانی مناسب برای آنها فراهم نماید. (خاکپور، ۱۳۷۹، ص ۴)

یافته‌های این پژوهش می‌تواند به طراحان نظام‌های اطلاعاتی و کتابداران و متخصصان اطلاع‌رسانی کمک کند تا درک بهتری از نیازها و مشکلات استفاده‌کنندگان داشته باشند تا خدمات مفید تر و بهتری ارائه نمایند.

جامعه مورد مطالعه:

جامعه آماری این تحقیق شامل دانشجویان کارشناسی ارشد رشته روانشناسی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران می‌باشد، جامعه آماری ۳۵ نفر می‌باشند و به دلیل محدودیت جامعه، نمونه‌گیری صورت نگرفت.

روش و ابزار گردآوری اطلاعات:

برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه استفاده شده است. پرسشنامه مزبور شامل ۱۳ سؤال بسته و یک سؤال باز بود. در بعضی از پرسش‌ها گزینه‌های سایر آورده شده بود تا اگر موردی غیر از گزینه‌های سؤال وجود داشت ذکر شود و همچنین دانشجویان می‌توانستند به بیش از یک گزینه پاسخ دهند. بر این اساس، پرسشنامه‌ها بین ۳۵ دانشجوی توزیع شد و در کل ۳۱ نفر پرسشنامه‌ها را تکمیل کردند. نگارنده، پرسشنامه‌ها را به صورت حضوری میان دانشجویان یادشده توزیع و پس از تکمیل آنها را گردآوری نمود. داده‌های پژوهش با کمک نرم‌افزار Excel مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

لازم به ذکر است که دانشجویان در اکثر سؤالات، مجاز به انتخاب بیش از یک گزینه بوده‌اند، در نتیجه در پاره‌ای از اوقات تعداد گزینه‌های انتخاب شده از تعداد اعضای جامعه پژوهش بیشتر شده است.

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات:

پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها برای تجزیه و

الگوی بیتس (Bates.1989) متشکل از چهار روش برای جستجوی اطلاعات است: آگاهی، ارزیابی، کنکاش، و جستجو. ارزیابی و کسب آگاهی از اطلاعات جنبه غیر فعال دارد. بیتس در مطالعات بعدی خود به این نتیجه رسید که جستجو فرایندی ست پویا که می‌تواند در خلال گشت و گذار کاربر در بین منابع اطلاعاتی مختلف، تحوّل یابد. از نظر وی جستجوی اطلاعات، از لحظه قالب بندی و تایپ سؤال تا لحظه بازیابی نتایج، پیوسته در حال تغییر است.

هدف و فایده پژوهش

جامعه استفاده‌کننده کتابخانه همواره محور اصلی فرایند خدمت‌رسانی در کتابخانه‌ها بوده و در واقع این نوع مراجعه‌کننده است که تعیین می‌کند چه نوع خدماتی، با چه شیوه‌ای و در چه سطحی باید از سوی کتابخانه عرضه شود.

حجم فزاینده و بی‌رویه انتشارات در دنیا و همین‌طور کمبود بودجه و فضا، کتابخانه‌ها را بر آن داشته تا از میان خیل عظیم منابع اطلاعاتی دست به انتخاب زده و صرفاً آنهایی را برگزینند که بیشترین سهم را در برآوردن نیازهای جامعه استفاده‌کننده دارا هستند.

از این روست که کیفیت خدمات کتابخانه‌ها لزوماً درگرو شناخت و آگاهی از نیازهای اطلاعاتی اعضا و تلاش برای برآوردن آنهاست.

پژوهش حاضر در نظر دارد تا از طریق بررسی و مقایسه رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان کارشناسی ارشد روانشناسی ورودی ۸۶ در دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه تهران، نیازهای آموزشی و پژوهشی این دانشجویان را در محیط‌های اطلاعاتی شناسایی کند.

سؤالات اساسی پژوهش :

۱. میزان استفاده جامعه پژوهش از کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی و فناوریهای نوین اطلاع‌رسانی چقدر است؟
۲. اهداف جامعه از جستجوی اطلاعات چیست؟
۳. منابع، روشها و شیوه‌های جستجوی اطلاعات این جامعه کدام است؟
۴. موانع و مشکلات احتمالی جامعه پژوهش در دستیابی به اطلاعات کدام است؟

تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی استفاده شد و برای این کار از نرم‌افزار اکسل استفاده شد و با استفاده از شاخص‌های آماری نظیر فراوانی و درصد و مجموع امتیازها به تجزیه و تحلیل داده‌ها پرداخته شد.

تعاریف عملیاتی:

دانشجویان کارشناسی ارشد رشته روانشناسی: در اینجا به فردی اطلاق می‌شود که در مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته رشته روانشناسی در دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران مشغول به تحصیل باشد.

رفتار اطلاع‌یابی: مجموعه فعالیت‌هایی که فرد برای رفع نیازهای اطلاعاتی خود انجام می‌دهد و شامل مشخص کردن اهداف، روش‌ها و ابزار جستجو و نوع اطلاعات مورد جستجو است.

دانشجوی کارشناسی ارشد رشته روانشناسی: در اینجا به فردی اطلاق می‌شود که در مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته رشته روانشناسی در دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران مشغول به تحصیل باشد.

پیشینه پژوهش:

تاکنون پژوهش‌های فراوانی در زمینه رفتار اطلاع‌یابی و فرایند جستجوی اطلاعات در داخل و خارج از کشور صورت گرفته که در ادامه به برخی از جدیدترین آنها اشاره می‌شود.

پیشینه پژوهش در داخل ایران

مکی زاده (۱۳۷۸) در مقاله‌ای تحت عنوان «بررسی نیازهای اطلاعاتی استادان دانشگاه شیراز» نیازهای اطلاعاتی استادان محقق در دانشگاه شیراز، میزان استفاده آنها از منابع اطلاعاتی و مشکلات آنها در دستیابی به اطلاعات را مورد بررسی قرار داد. یافته‌های پژوهش نشان داد که مهمترین منبع مورد استفاده محققان، مجلات داخلی و خارجی و در مرحله بعد کتاب است. چکیده‌نامه‌ها، نمایه‌ها و کتابشناسی‌های تخصصی از ابزارهای مورد استفاده برای جستجوی اطلاعات است. مهمترین موانع در دسترسی به اطلاعات، عدم وجود منابع مورد نیاز در کتابخانه، محدودیت وقت و اشتغال زیاد، پراکندگی کتابخانه‌ها و عدم آگاهی از وجود منابع ذکر گردید.

حیاتی و تصویری (۱۳۷۹) در مقاله‌ای مشترک

چگونگی تأثیر اینترنت بر رفتار اطلاع‌یابی و فعالیت‌های پژوهشی اعضای هیأت علمی سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران را در مراکز تهران، شیراز و مشهد مورد بررسی قرار دادند. یافته‌های پژوهش نشان داد که میزان استفاده از اینترنت در جامعه تحت بررسی پایین است. در میان خدمات و منابع اینترنتی، پست الکترونیکی بیشترین کاربر را به خود اختصاص داد. میان رفتار اطلاع‌یابی و فعالیت‌های پژوهشی در دو گروه کاربر و غیر کاربر تفاوت معناداری مشاهده نشد.

نوروزی چالکی (۱۳۸۰) در مقاله خود با عنوان «بررسی بهره‌گیری پژوهشگران دانشگاه تربیت مدرس از وب جهان گستر» به این نتیجه رسید که ۳۷/۸۴ درصد از افراد برای دسترسی به اطلاعات مورد نظر در وب از موتورهای کاوش و ۳۳/۴۷ درصد از آنها با وارد کردن نشانی صفحه خانگی مستقیماً وارد وب سایت مورد نظر شده و بعد به جستجوی کلید واژه‌ای در آن می‌پردازند. استفاده از پیوندهای فرامتنی با ۱۳/۹۴ درصد و پست الکترونیکی با ۱۲/۳۵ درصد در مرحله بعدی قرار گرفتند. در پژوهش مذکور مشخص شد که درصد کمی از افراد، متناسب با نیازهای خاص خود به موتورهای کاوش تخصصی مراجعه می‌کنند.

قاسمی (۱۳۸۲) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی رفتار اطلاع‌یابی پزشکان مسجد سلیمان» نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی پزشکان سلیمان را در دسترسی به اطلاعات روزآمد، مورد بررسی قرار داد. نتایج حکایت از آن داشت که پزشکان مسجد سلیمان برای همگامی با پیشرفت‌های تازه پزشکی، ابتدا از مجلات پزشکی با میانگین ۲/۴۱ و سپس از کتابها و تک‌نگاشتها با میانگین ۲/۰۸ استفاده می‌کنند. ۷۷/۱ درصد از پاسخگویان، نبود شبکه‌ها و پایگاه‌های اطلاعاتی را مهم‌ترین مشکل فردی خود برای همگامی با پیشرفت‌های تازه پزشکی و ۷۴/۲ درصد از آنها کمبود وقت را مهمترین مشکل فردی مطرح کرده‌اند. یافته‌های پژوهش نشان داد که ۶۸/۲ درصد از پزشکان با پایگاه کتابشناختی مدلاین آشنایی دارند. خاکپور (۱۳۸۳) رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران را مورد بررسی قرار داد. یافته‌ها نشان داد که ۴۱/۵ درصد از جامعه پژوهش، انگیزه و هدف خود را روزآمد کردن اطلاعات علمی، ذکر کردند و کتابهای درسی، کتابهای کمک‌درسی،

به تازگی استخدام شده بودند را در یک دوره زمانی سه تا پنج روزه مورد بررسی قرار داد تا دریابد آنها چگونه از طریق اینترنت در منزل به اطلاع‌یابی می‌پردازند. داده‌ها در چهار سطح مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت: محیط منزل، اهداف، اطلاع‌یابی، تعامل در بازیابی اطلاعات و سئوال جستجو. یافته‌ها نشان داد که بین محیط منزل، محتوای وب و موقعیت برای تعامل با اهداف کاربر و رفتارهای اطلاع‌یابی وی رابطه‌ای مستقیم وجود دارد. (نقل در: مختارپور، ۱۳۸۶)

فرانسیس (۲۰۰۵) در مقاله خود با عنوان «رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیأت علمی علوم اجتماعی در دانشگاه وست ایندیز»، تعداد ۲۶ عضو هیأت علمی این دانشگاه را در حوزه علوم اجتماعی مورد بررسی قرار داد. نتایج نشان داد که ۸۴/۶ درصد از اعضای هیأت علمی از کتاب‌های درسی، ۵۳/۸ درصد از مجلات تخصصی و ۴۲/۳ درصد نیز از تک‌نگاشت‌ها در فرایند تحقیق بهره می‌برند. این اعضا، منابع اصلی دسترسی به اطلاعات روزآمد را شماره‌های جاری مجلات و جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی عنوان کردند. پایگاه‌های اطلاعاتی ابسکو و امرالد هر کدام با ۱۹/۵ درصد، بیشترین مراجعه اعضای هیأت علمی را به خود اختصاص داد.

عاصمی (۲۰۰۵) عادت‌های اطلاع‌یابی کاربران اینترنت را به شکل مطالعه موردی در پنج دانشکده دانشگاه علوم پزشکی اصفهان مورد بررسی قرار داد. بررسی‌ها نشان داد که به واسطه امکانات موجود، همه پاسخ‌دهنده‌گان به طور پیوسته به اینترنت دسترسی دارند. ۵۵ درصد از پاسخ‌دهنده‌گان، انگیزه اصلی خود را از جستجو در اینترنت، دسترسی به اطلاعات علمی عنوان کردند. نتایج نشان داد که جامعه پژوهش به شیوه‌های مختلفی از اینترنت بهره می‌برند (نظیر دسترسی به مجلات پیوسته، بارگذاری نرم‌افزار و متن، گفتگوی اینترنتی، گروه‌های مباحثه و خدمات پست الکترونیکی). موتورهای جستجوی گوگل و یاهو بیشترین میزان استفاده را در بین کاربران به خود اختصاص داد. یافته‌ها نشان داد که ۵۴ درصد از کاربران اینترنت، همیشه اطلاعات مفیدی از اینترنت کسب می‌کنند. ۳۱ درصد عنوان کردند که می‌توان از طریق اینترنت به اطلاعات مفید دست یافت و ۳۵ درصد از اعضای جامعه پژوهش هم برای روزآمد ساختن دانش خود از هر سه نوع منابع پیوسته، غیر پیوسته و چاپی سود می‌برند.

نشریات ادواری تخصصی و بانک‌های اطلاعاتی هر کدام با ۱۲/۸۶ درصد پر استفاده‌ترین منبع اطلاعاتی آنان است. «مشاوره با استادان» پر استفاده‌ترین روش اطلاع‌یابی این جامعه بوده (۱۹/۰۳) و «برگه‌دان»، معمول‌ترین روش دستیابی آنها به منابع مورد نیاز است (۲۶/۲۷). مهم‌ترین موانع و مشکلات در دستیابی به اطلاعات مورد نیاز، «نبود منابع مورد نیاز در مجموعه» و «روزآمد نبودن منابع موجود» (هر یک با ۲۰/۳۴ درصد) عنوان شد. ۶۳/۶ درصد از جامعه پژوهش از شبکه‌های رایانه‌ای و یا صفحه‌فشرده استفاده می‌کنند.

پیشینه پژوهش در خارج از ایران

سوسانو رومانوس (Susana Romanos) (۲۰۰۴) در مقاله‌ای با عنوان «ارزیابی رفتار اطلاع‌یابی متخصصان علوم اجتماعی و علوم انسانی در دانشگاه بوینس آیرس»، ۵۳ محقق علوم انسانی (از رشته‌های فلسفه، ادبیات و هنر) و ۶۱ محقق علوم اجتماعی (از رشته‌های مردم‌شناسی، کتابداری، جغرافیا، تاریخ و تعلیم و تربیت) را مورد بررسی قرار داد. یافته‌های پژوهش نشان داد که متخصصان هر دو گروه، از هر دو نوع منابع رسمی و غیر رسمی در فرایند تحقیق بهره می‌برند، اما در نحوه بکارگیری منابع رسمی و غیر رسمی میان آنها تفاوت وجود دارد. متخصصان علوم انسانی ترجیح می‌دادند تا ابتدا مجله‌ها را مورد بررسی قرار داده و سپس در صورت لزوم با همکاران خود به مشورت بپردازند، در صورتی که متخصصان علوم اجتماعی مشورت با همکاران خود را به بررسی مجله‌ها ترجیح می‌دادند. درصد نوع منابع مورد استفاده از سوی هر دو گروه متفاوت بود: ۴۳/۱ درصد از متخصصان علوم انسانی، مطالعه کتاب‌ها را به مجلات ترجیح می‌دادند، ۲۳ درصد طرفدار مجله‌ها بودند و ۳۳/۹ درصد هر دو منبع را ترجیح می‌دادند. در میان متخصصان علوم اجتماعی، ۳۱/۴ درصد طرفدار کتاب‌ها، ۴۰/۵ درصد طرفدار مجله‌ها و ۲۸/۲ درصد طرفدار هر دو منبع بودند. این تحقیق نشان داد که منابعی که متخصصان علوم اجتماعی مورد استفاده قرار می‌دهند، در مقایسه با منابع مورد استفاده متخصصان علوم انسانی از قدمت کمتری برخوردار است.

سوینگ ری (soo young rieh) (۲۰۰۴) میزان استفاده افراد از اینترنت در منزل را مورد بررسی قرار داد. وی دوازده نفر از ساکنان کالیفرنیا شمالی که

در جدول ۱-۳ یافته ها نشان دهنده این مطلب است که بیشترین تعداد جامعه آماری با زبان انگلیسی در حد متوسط آشنایی دارند.

۴۸/۳۸ درصد میزان متوسط با زبان انگلیسی آشنایی دارند و ۳/۲۲ درصد ضعیفند و ۱۲/۹۰ درصد زبان انگلیسی را در حد عالی می دانند و ۳۵/۴۸ درصد هم میزان آشنایشان خوب است

جدول ۱-۳- توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان از نظر میزان آشنایی با زبان انگلیسی

میزان آشنایی با زبان انگلیسی	فراوانی	درصد
عالی	4	12/90
خوب	11	35/48
متوسط	15	48/38
ضعیف	1	3/22
جمع	31	100

در جدول ۲-۳ یافته ها حاکی از آن است که ۶۰/۸۶ درصد جامعه آماری آشنایی کمی با زبان عربی دارند و ۱۳/۰۴ درصد میزان آشنایشان با زبان عربی خوب است.

جدول ۲-۳- توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان از نظر میزان آشنایی با زبان عربی

میزان آشنایی با زبان عربی	فراوانی	درصد
عالی	-	-
خوب	3	13/04
متوسط	6	26/08
ضعیف	14	60/86
جمع	23	100

در جدول ۳-۳ (۸۵ درصد) از نظر میزان آشنایی با سایر زبانها ضعیف هستند.

ماتوسیاک (Matusiak) (۲۰۰۶) در مقاله ای با عنوان « رفتار اطلاع یابی در مجموعه های تصویری دیجیتال: با رویکردی شناختی »، نشان داد که آزمودنی ها به استفاده از یک روش به خصوص تمایل بیشتری دارند. آنها به کرات از روشی استفاده می کردند که اول بار نتایج موفقیت آمیزی برایشان به همراه داشت و تقریباً هرگز دیگر امکانات مجموعه را در خلال اولین رویارویی خود با مجموعه مورد آزمایش قرار ندادند. ماتوسیاک به این نتیجه رسید که رفتار اطلاع یابی کاربران پس از کاوش در مجموعه و فراگیری سایر امکانات موجود، متحول می شود. بررسی ها نشان داد که دانشجویانی که در مراحل اولیه از جستجوی ساده کلید واژه ای استفاده می کردند، در ادامه، نحوه کار با پیوندهای مروری را فرا گرفتند و از جستجوی با آنها لذت می بردند. (نقل در: مختارپور، ۱۳۸۶)

تجزیه و تحلیل یافته ها:

همانطور که از جدول ۱ بر می آید ۳۸/۷۰ درصد از جامعه آماری را مردان و ۶۱/۲۹ درصد را زنان تشکیل می دهند.

جدول ۱- توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب جنسیت

جنسیت	فراوانی	درصد
مذکر	12	38/70
مؤنث	19	61/29
جمع	31	100

در جدول شماره ۲ پراکندگی سنی جامعه آماری را داریم که یافته ها مؤید این است که جامعه مورد پژوهش از نظر سنی جامعه جوانی است و ۵۸/۰۶ درصد افراد جامعه مورد نظر سنی کمتر از ۲۵ سال دارند.

جدول ۲- توزیع پراکندگی سنی جامعه آماری

سن	فراوانی	درصد
کمتر از 25	19	56/08
25-30	12	38/70
30-40	1	3/22
بیش از 40	-	-
جمع	31	100

یافته‌های جدول ۶ حاکی از آن است که ۴۵/۱۶ درصد دانشجویان قادر به استفاده از شبکه‌های کامپیوتری هستند و به خوبی از شبکه‌ها استفاده می‌کنند.

جدول ۶- توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب میزان توانایی دانشجویان در استفاده از شبکه‌های کامپیوتری

میزان توانایی	فراوانی	درصد
خیلی خوب	7	22/58
خوب	14	45/16
تاحدی	10	32/25
کم	-	-
جمع	31	100

به ترتیب درصد پاسخ دهندگان به گزینه‌ها، بیش از نیمی از دانشجویان هفته‌ای یکبار از کتابخانه دانشکده روانشناسی استفاده می‌کنند (۵۶/۶۶ درصد) و ۲۳/۳۳ درصد تقریباً هر روز و ۳/۳۳ درصد یکبار در ماه و ۶۶/۶ درصد هم گاهی از کتابخانه دانشکده استفاده می‌کنند.

جدول ۷- ۱- ۷- توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب میزان استفاده از کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی (کتابخانه دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران)

کتابخانه دانشکده روانشناسی	فراوانی	درصد
تقریباً هر روز	7	23/33
هفته‌ای یکبار	17	56/66
یکبار در ماه	4	13/33
گاهی	2	6/66
جمع	30	100

یافته‌ها نشان می‌دهد که اکثریت دانشجویان گاهی از کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران استفاده می‌کنند (۵۸/۳۳ درصد) و به ترتیب ۲۰/۸۳ درصد ماهی یکبار و ۱۶/۶۶ درصد هفته‌ای یکبار و ۴/۱۶ درصد هر روز از کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران استفاده می‌کنند.

جدول ۳- ۳- توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر اساس میزان آشنایی با سایر زبانها

آشنایی با سایر زبانها	فراوانی	درصد
عالی	1	5
خوب	1	5
متوسط	1	5
ضعیف	17	85
جمع	20	100

برطبق یافته‌های جدول ۴ اکثر دانشجویان (۶۱/۲۹ درصد) غالباً جهت انجام کارهای پژوهشی از پایگاه‌های اینترنتی استفاده می‌کنند. و ۶/۶۴ درصد به ندرت از پایگاه‌های اینترنتی استفاده می‌کنند.

جدول ۴- توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب میزان استفاده از پایگاه‌های اینترنتی

میزان استفاده	فراوانی	درصد
غالباً	19	61/29
گاهی	10	32/25
به ندرت	2	6/64
اصلاً	-	-
جمع	31	100

طبق جدول ۵، اکثر دانشجویان متون و منابع مورد نظر خود را به زبان انگلیسی بهتر می‌توانند بخوانند و درک کنند (۹۶/۸۷ درصد) و ۳/۲۲ درصد هم به زبان فرانسه متون خود را بهتر می‌توانند بخوانند و درک کنند.

جدول ۵- ۵- توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب

زبان خارجی	فراوانی	درصد
انگلیسی	31	96/87
فرانسه	1	3/22
آلمانی	-	-
غیره	-	-
جمع	32	100

اطلاعات میزان استفاده از فناوریهای نوین اطلاعاتی رو به افزایش است و دانشجویان جامعه آماری مورد نظر همه به نوعی از سایت دانشکده استفاده می‌کنند، به ترتیب درصد استفاده: ۴۸/۲۷ درصد تقریباً هر روز از سایت دانشکده استفاده می‌کنند.

۲۰/۶۸ درصد هفته ای یکبار و ۲۰/۶۸ درصد یکبار در ماه و ۱۰/۳۴ درصد گاهی از سایت دانشکده استفاده می‌کنند.

جدول ۵-۷ توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب میزان استفاده از سایت دانشکده روانشناسی

سایت دانشکده روانشناسی	فراوانی	درصد
تقریباً هر روز	14	48.27
هفته ای یکبار	6	20.68
یکبار در ماه	6	20.68
گاهی	3	10.34
جمع	29	100

بیشترین درصد دانشجویان جامعه آماری (۴۷/۸۲ درصد) گاهی از سایت مراکز دیگر غیر از دانشکده استفاده می‌کنند و کمترین درصد به میزان ۴/۳۴ درصد تقریباً هر روز از سایت‌های مراکز دیگر غیر از دانشکده استفاده می‌کنند.

جدول ۶-۷ توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب میزان استفاده از سایت مراکز دیگر غیر از دانشکده

سایت مراکز دیگر غیر از دانشکده	فراوانی	درصد
تقریباً هر روز	1	4.34
هفته ای یکبار	7	30.43
یکبار در ماه	4	17.09
گاهی	11	47.82
جمع	23	100

برطبق یافته‌های جدول ۷-۷ نیمی از جامعه آماری (۵۰ درصد) تقریباً هر روز از مجموعه شخصی استفاده می‌کنند و کمترین درصد استفاده از مجموعه شخصی یکبار در ماه است به میزان ۴/۵۴ درصد.

جدول ۷-۷ توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب

مجموعه شخصی	فراوانی	درصد
تقریباً هر روز	11	50
هفته ای یکبار	5	22.72
یکبار در ماه	1	4.54
گاهی	5	22.72
جمع	22	100

جدول ۲-۷ توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب میزان استفاده از کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران

کتابخانه مرکزی دانشگاه فراوانی	فراوانی	درصد
تقریباً هر روز	1	4.16
هفته ای یکبار	4	16.66
یکبار در ماه	5	20.83
گاهی	14	58.33
جمع	24	100

۸۰ درصد دانشجویان ابراز داشته اند که گاهی از کتابخانه‌های سایر دانشکده‌های دانشگاه تهران استفاده می‌کنند. ۶/۶۶ درصد هم هفته ای یکبار از کتابخانه‌های سایر دانشکده‌های دانشگاه تهران استفاده می‌کنند.

جدول ۳-۷ توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب میزان استفاده از کتابخانه‌های سایر دانشکده‌های دانشگاه تهران

کتابخانه‌های سایر دانشکده‌های فراوانی	فراوانی	درصد
تقریباً هر روز	-	-
هفته ای یکبار	1	6.66
یکبار در ماه	2	13.33
گاهی	12	80
جمع	15	100

بر اساس یافته‌های جدول زیر ۶۸/۴۲ درصد دانشجویان گاهی از کتابخانه‌های دانشگاه‌های دیگر استفاده می‌کنند و کمترین درصد استفاده از کتابخانه‌های دانشگاه‌های دیگر هفته ای یکبار و به میزان ۵/۲۶ درصد است.

جدول ۴-۷ توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب میزان استفاده از کتابخانه‌های دانشگاه‌های دیگر

کتابخانه‌های دیگر فراوانی	فراوانی	درصد
تقریباً هر روز	-	-
هفته ای یکبار	1	8.26
یکبار در ماه	5	26.31
گاهی	13	68.42
جمع	19	100

یافته‌ها مؤید این مطلب است که در عصر

« در تفکر و بینش انسان به عوان تنها عصاره ذی شعور خلقت ، اتخاذ یک تصمیم هر چند جزئی بدون انگیزه و هدف خاص اصولاً معنا ندارد و در واقع ارزشیابی هر عملی نیز با بررسی انگیزه و هدف از انجام آن میسر است. (حیدری، ۱۳۷۷) »

چنانچه در جدول ۸ داریم : هدف اصلی جامعه آماری از جستجوی اطلاعات تهیه مقاله علمی بوده است ، ۳۲/۶۹ درصد جامعه آماری هدفشان را تهیه مقاله علمی بیان کرده اند. به ترتیب اهداف بعدی شامل انجام پروژه های تحقیقی با ۳۰/۷۶ درصد و روز آمد کردن اطلاعات شخصی با ۲۶/۹۲ درصد می باشد و ۹/۶۱ درصد به قصد تفنن و سرگرمی جستجو می کنند.

برای دسترسی به اطلاعات مورد نیاز از کتب تخصصی داخلی استفاده می کنند (بیشترین درصد) و ۱۹/۶۰ درصد از نشریات تخصصی داخلی استفاده می کنند .

۱۵/۶۸ درصد از کتب تخصصی خارجی و نشریات تخصصی خارجی استفاده می کنند و ۳/۹۲ درصد هم از نشریات غیر تخصصی و روزنامه و بریده جراید و سایر موارد استفاده می کنند. (در این مورد دانشجویان مجاز به انتخاب بیش از یک گزینه بوده اند. به همین دلیل فراوانی از تعداد جامعه آماری بیشتر شده است.

جدول ۱۰- توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب منابع چاپی مورد استفاده

منابع چاپی	فراوانی	درصد
کتب تخصصی داخلی	19	37/25
کتب تخصصی خارجی	8	15/66
نشریات تخصصی داخلی	10	19/60
نشریات تخصصی خارجی	8	15/66
نشریات غیر تخصصی	2	3/92
روزنامه و بریده جراید	2	3/92
سایر موارد	2	3/92
جمع	51	100

جدول ۸- توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب اهداف جستجو

اهداف جستجو	فراوانی	درصد
روز آمد کردن اطلاعات شخصی	14	26/92
انجام پروژه های تحقیقی	16	30/76
تهیه مقاله علمی	17	32/69
تفنن	5	9/61
سایر موارد	-	-
جمع	52	100

همانطور که یافته های جدول ۱۱ نشان می دهد کمبود وقت مهمترین عامل عدم استفاده مرتب از نشریات تخصصی داخلی و خارجی عنوان شده است (با ۵۶/۵۲ درصد) و عدم دسترسی (با ۴۳/۴۷ درصد) عامل دوم است .

جدول ۱۱- توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب دلایل عدم استفاده مرتب از نشریات تخصصی داخلی و خارجی

دلایل عدم استفاده	فراوانی	درصد
عدم دسترسی	10	43/47
کمبود وقت	13	56/52
عدم نیاز	-	-
سایر موارد	-	-
جمع	23	100

بر طبق یافته های جدول ۱۲ بیشترین میزان استفاده از مواد غیر چاپی مربوط به شبکه های اطلاع رسانی پیوسته (اینترنت و...) می باشد (۹۳/۷۵ درصد) سپس فیلمها و نوارهای آموزشی (۹۶/۲۵ درصد) و بانکهای

(لازم به ذکر است دانشجویان مجاز به انتخاب بیش از یک گزینه بوده اند به همین دلیل فراوانی از تعداد جامعه آماری بیشتر شده است)

در جدول زیر: ۵۱/۵۱ درصد جامعه آماری یعنی افزون بر نیمی از دانشجویان برای دستیابی به اطلاعات مورد نظر از مواد غیر چاپی (شبکه ها و بانکهای اطلاعاتی موجود در اینترنت و...) استفاده می کنند و ۴۸/۴۸ درصد دانشجویان از مواد چاپی (کتاب و نشریه و...) استفاده می کنند.

جدول ۹- توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب منابع اطلاعاتی

منابع اطلاعاتی	فراوانی	درصد
مواد چاپی (کتاب و...)	16	48/48
مواد غیر چاپی (شبکه و...)	17	51/51
جمع	33	100

(۲) دانشجویان برای دستیابی به اطلاعات مورد نظر از هر دو گزینه استفاده می کنند) بر طبق جدول شماره ۱۰ یافته ها نشان می دهد که ۳۷/۲۵ درصد از دانشجویان از میان منابع چاپی

جدول ۱۴- توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب شیوه جستجو در منابع چاپی کتابخانه

شیوه جستجو	فراوانی	درصد
جستجوی مستقیم و بدون واسطه	20	64/51
جستجو به کمک کتابدار یا اپراتور	11	35/48
جمع	31	100

بر طبق یافته‌های جدول ۱۵ (صفحه بعد)، کافی نبودن یا کیفیت نامطلوب منابع با ۴۶/۶۶ درصد در اولویت اول و نیز با ۴۷/۰۵ درصد در اولویت دوم قرار دارد. از اینرو کافی نبودن یا کیفیت نامطلوب منابع مهمترین مشکل در دستیابی به منابع می‌باشد. ۵۷/۴ درصد هم در اولویت چهارم خود کمبود وقت را به عنوان یکی از موانع و مشکلات در دستیابی به اطلاعات ذکر کرده‌اند. ۳۷/۵ درصد هم در اولویت پنجم خود کافی نبودن یا عدم وجود ابزار جستجوی اطلاعات (رایانه، برگه‌دان و...) را به عنوان یکی از موانع و مشکلات در دستیابی به اطلاعات ذکر کرده‌اند. ۲۸/۵ درصد در اولویت چهارم خود محدودیت در دسترسی ناشی از طبقه‌بندی اطلاعات را مشکل خود در دستیابی به اطلاعات ذکر کرده‌اند. آشنا نبودن به زبان منابع به عنوان یک مشکل عمقی تلقی نشده و تنها درصد کمی از دانشجویان (۳/۳۳) درصد در اولویت اول و ۵/۸۸ درصد در اولویت دوم و ۱۸/۷۵ درصد در اولویت سوم و ۱۲/۵ درصد در اولویت پنجم خود این عامل را به عنوان مشکل خود مطرح کرده‌اند. در جدول ۱۵ (صفحه بعد) جامعه پژوهش برای هر یک از گزینه‌ها مجاز به انتخاب بیش از یک اولویت بود، لذا مجموع پاسخها از تعداد کلی جامعه پژوهش بیشتر شده است.

*در این پرسش که تنها پرسش باز پرسشنامه بود، از دانشجویان خواسته شده اگر یکی از مشکلات آنها در بازیابی اطلاعات، کافی نبودن یا عدم وجود ابزار جستجوی اطلاعات است، برای رفع این مشکل پیشنهاد بدهند: بر اساس یافته‌های جدول ۱۶ (صفحه بعد) پیشنهادات جامعه آماری نشان دهنده این مطلب است که دانشجویان خواستار استفاده بهتر و بیشتر از فناوریهای جدید اطلاعاتی (رایانه و...) هستند (۵۳/۵۷ درصد) لذا ضروری است در جهت ارتقای امکانات موجود و تجهیز به فناوریهای اطلاعاتی نوین، کوشش بیشتری صورت گیرد. بهینه کردن سازماندهی (فهرست‌نویسی و رده‌بندی منابع موجود با ۶۶/۶۶ درصد در اولویت دوم) بیشترین درصد را دارد، نشان دهنده مشکل دانشجویان روانشناسی در بازیابی اطلاعات است.

اطلاعاتی موجود بر روی سی‌دی‌ها (۳/۲۵ درصد) می‌باشد

جدول ۱۲- توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب منابع غیر چاپی مورد استفاده

منابع غیر چاپی مورد استفاده	فراوانی	درصد
بانکهای اطلاعاتی موجود بر روی شبکه	1	3/25
شکته‌های اطلاع‌رسانی پیوسته (ایمیل و...)	30	93/75
فیلدها و نوارهای آموزشی	2	6/25
سایر	-	-
جمع	32	100

طبق جدول ۱۳:

در بین دانشجویان، «استفاده از رایانه» با ۴۴/۷۳ و «مراجعه مستقیم به قفسه‌ها» با ۲۱/۰۵ درصد فراوانی، به ترتیب جایگاه اول و دوم را به لحاظ شیوه‌های دسترسی به خود اختصاص داده‌اند. این در حالی است که «مراجعه به کتابدار» در میان دانشجویان با ۱۳/۱۵ درصد فراوانی در جایگاه سوم قرار دارد و «مشورت با دوستان» با ۲/۶۳ درصد در آخرین جایگاه است.

نکته قابل توجه در جدول ۱۳، درصد پایین «مراجعه به کتابداران» در بین دانشجویان است که می‌تواند به منزله عدم اتکاء یا اعتماد دانشجویان تحصیلات تکمیلی به کسب اطلاعات از این افراد باشد.

جدول ۱۳- توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب انواع روشهای دستیابی به اطلاعات

روشهای دستیابی	فراوانی	درصد
مراجعه به کتابدار	5	13/15
استفاده از برگه‌دان	7	18/42
مراجعه مستقیم به قفسه‌ها	8	21/05
مشورت با دوستان	1	2/63
استفاده از رایانه	17	44/73
سایر موارد	-	-
جمع	38	100

یافته‌ای جدول ۱۴ حاکی از آن است که درصد بالایی از دانشجویان ترجیح می‌دهند از جستجوی مستقیم و بدون واسطه استفاده کنند (۶۴/۵۱ درصد) و ۳۵/۴۸ درصد در جستجو از کمک کتابدار یا اپراتور استفاده می‌کنند.

جدول ۱۵- توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب موانع و مشکلات دستیابی به منابع مورد نیاز (به ترتیب اولویت)

موانع و مشکلات دستیابی به منابع	اولویت ۱		اولویت ۲		اولویت ۳		اولویت ۴		اولویت ۵		اولویت ۶	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
کافی نبودن یا کیفیت نامطلوب منابع	14	46/66	8	47/66	2	12/5	-	-	-	-	1	12/5
کافی نبودن یا عدم وجود ابزار جستجوی اطلاعات (رایانه، برگه‌دان و...)	9	30	-	-	-	-	-	-	3	14/2	3	37/9
محدودیت در دسترسی ناشی از طبقه بندی اطلاعات	4	13/33	3	17/64	3	18/75	2	26/3	1	12/5	-	-
عدم وجود متخصص کتابداری و اطلاع‌رسانی	-	-	3	17/64	3	18/75	-	-	-	-	1	25
آشنا نبودن به زبان منابع	1	3/33	1	5/48	3	18/75	1	12/5	-	-	-	-
عدم مهارت فردی در جستجوی منابع	1	3/33	2	11/76	3	18/75	-	-	-	-	1	25
کمبود وقت	1	3/33	-	-	2	12/5	4	37/4	2	25	1	23
سایر موارد	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
جمع	30	100	17	100	18	100	7	100	8	100	4	100

۴۴/۴۴ درصد هم پیشنهاد آموزش به مراجعین پیشنهاد منطقی برای کاهش مشکلات موجود در برای استفاده از کتابخانه را داده‌اند، که به نظر می‌رسد بازایی اطلاعات باشد.

جدول ۱۶- توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب پیشنهادات برای حل مشکل کافی نبودن یا عدم وجود ابزار جستجوی اطلاعات (در بازایی اطلاعات)

مشکل	اولویت ۱		اولویت ۲		اولویت ۳		اولویت ۴	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
بیمه کردن سازماندهی (فهرست‌نویسی و رده بندی منابع موجود)	4	14/28	8	66/66	1	11/11	-	-
آموزش مراجعین جهت استفاده از کتابخانه	9	32/14	3	25	4	44/44	-	-
استفاده بهتر و بیشتر از فناوریهای جدید اطلاعاتی (رایانه و...)	15	53/57	1	8/33	3	33/33	-	-
سایر موارد	-	-	-	-	1	11/11	-	-
جمع	28	100	12	100	9	100	-	-

خلاصه یافته‌ها و نتیجه‌گیری:

بررسی «مطالعه رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان کارشناسی ارشد رشته روانشناسی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران» نشان داد که:

۱. بیشترین تعداد از دانشجویان جامعه آماری با زبان انگلیسی در حد متوسط آشنایی دارند. (۴۸/۳۸ درصد)

۲. همه جامعه مورد پژوهش با اینترنت آشنایی دارند و میزان آشنایی اکثر آنها در حد متوسط می‌باشد و دانشجویان جامعه آماری مورد نظر همه به نوعی از سایت دانشکده استفاده می‌کنند، به ترتیب درصد استفاده: ۴۸/۲۷ درصد تقریباً هرروز از سایت دانشکده استفاده می‌کنند. ۲۰/۶۸ درصد هفته‌ای یکبار و ۲۰/۶۸ درصد یکبار در ماه و ۱۰/۳۴ درصد گاهی از سایت دانشکده استفاده می‌کنند.

۳. اکثر دانشجویان (۶۱/۲۹ درصد) غالباً جهت انجام کارهای پژوهشی از پایگاه‌های اینترنتی استفاده می‌کنند.

۴. بیشترین پیشنهاد از سوی پاسخ‌دهندگان جهت بهبود دستیابی به اطلاعات از اینترنت مستقر در سایت دانشکده، استقرار کادر متخصصین اطلاع‌رسانی جهت رفع راهنمایی و رفع اشکالات علمی استفاده‌کنندگان از اینترنت اعلام شده است.

۵. دانشجویان جامعه آماری متون و منابع مورد نظر خود را به زبان انگلیسی بهتر می‌توانند بخوانند و درک کنند. (۹۶/۸۷ درصد)

۶. (۴۵/۱۶ درصد) دانشجویان قادر به استفاده از شبکه‌های کامپیوتری هستند و به خوبی از شبکه‌ها استفاده می‌کنند.

۷. بیش از نیمی از دانشجویان هفته‌ای یکبار از کتابخانه دانشکده روانشناسی استفاده می‌کنند. (۵۶/۶۶ درصد)

۸. اکثریت دانشجویان گاهی از کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران استفاده می‌کنند. (۵۸/۳۳ درصد)

۹. ۶۷/۴۲ درصد دانشجویان گاهی از کتابخانه‌های دانشگاه‌های دیگر استفاده می‌کنند. و کمترین درصد استفاده از کتابخانه‌های دانشگاه‌های دیگر هفته‌ای یکبار و به میزان ۵/۲۶ درصد است.

۱۰. هدف اصلی جامعه آماری از جستجوی اطلاعات تهیه مقاله علمی بوده است، (۳۲/۶۹ درصد) اهداف بعدی شامل انجام پروژه‌های تحقیقی، روزآمد کردن اطلاعات شخصی و تفنن می‌باشد.

۱۱. افزون بر نیمی از دانشجویان برای دستیابی به اطلاعات مورد نظر از مواد غیر چاپی (شبکه‌ها و بانکهای اطلاعاتی موجود در اینترنت و...) استفاده می‌کنند و ۴۸/۴۸ درصد دانشجویان از مواد چاپی (کتاب و نشریه و...) استفاده می‌کنند.

۱۲. کمبود وقت مهمترین عامل عدم استفاده مرتب از نشریات تخصصی داخلی و خارجی عنوان شده است (با ۵۶/۵۲ درصد) و عدم دسترسی (با ۴۳/۴۷ درصد) عامل دوم است

۱۳. بیشترین میزان استفاده از مواد غیر چاپی مربوط به شبکه‌های اطلاع‌رسانی پیوسته (اینترنت و...) می‌باشد و کمترین میزان استفاده مربوط به بانکهای اطلاعاتی موجود بر روی سی دی‌ها (۳/۲۵ درصد) می‌باشد.

۱۴. در بین دانشجویان، «استفاده از رایانه» با ۴۴/۷۳ و «مراجعه مستقیم به قفسه‌ها» با ۲۱/۰۵ درصد فراوانی، به ترتیب جایگاه اول و دوم را به لحاظ شیوه‌های دسترسی به خود اختصاص داده‌اند. این در حالی است که «مراجعه به کتابدار» در میان دانشجویان با ۱۳/۱۵ درصد فراوانی در جایگاه سوم قرار دارد و «مشورت با دوستان» با ۲/۶۳ درصد در آخرین جایگاه است.

۱۵. درصد بالایی از دانشجویان ترجیح می‌دهند از جستجوی مستقیم و بدون واسطه استفاده کنند (۶۴/۵۱ درصد) و ۳۵/۴۸ درصد در جستجو از کمک کتابدار یا اپراتور استفاده می‌کنند.

۱۶. کافی نبودن یا کیفیت نامطلوب منابع مهمترین مشکل در دستیابی به منابع می‌باشد. آشنا نبودن به زبان منابع به عنوان یک مشکل عمیق تلقی نشده و تنها درصد کمی از دانشجویان در اولویتهای خود به این مشکل اشاره کرده‌اند.

۱۷. پیشنهادات جامعه آماری نشان‌دهنده این مطلب است که دانشجویان خواستار استفاده بهتر و بیشتر از فناوریهای جدید اطلاعاتی (رایانه و...) هستند (۵۳/۵۷ درصد). لذا ضروری است در جهت ارتقای امکانات موجود و تجهیز به فناوریهای اطلاعاتی نوین کوشش بیشتری صورت گیرد.

پیشنهادات پژوهش:

۱. سایت کامپیوتر را باید مجهزتر کرده و امکانات بیشتری را فراهم کنند و زمان استفاده از سایت را افزایش دهند.

۲. آشنا کردن دانشجویان با اینکه متخصص کتابداری چگونه می‌تواند در جهت دستیابی به

- هدف به پژوهشگر کمک کند.
۳. بهتر است از مجلات داخلی و خارجی موجود در کتابخانه (خصوصاً کتابخانه مؤسسه روانشناسی) یک فهرست دقیق کامپیوتری تهیه شود تا برای دسترسی و جستجوی مطلب در آنها با مشکل مواجه نشویم. جستجو در دفترچه‌های تایپ شده موجود در کتابخانه که به روز هم نشده اند خیلی وقت گیر است. همینطور در مورد پایان نامه‌ها.
۴. استفاده از ابزارهای پیشرفته دستیابی مانند تل نت (telnet) و تشکیل دوره‌های منظم آموزش اینترنت در سطح دانشگاه؛
۵. افزایش تعداد سیستمها در سایت و سیستم نوبت دهی برای استفاده منظم؛
۶. ارتقای وضعیت فعلی سایت دانشجویان ارشد و بهبود خطوط ارتباطی و افزایش کیفیت امکانات سخت افزاری و نرم افزاری موجود؛
۷. تهیه نسخ جدید و ویرایشهای جدید
- کتابها، بانکهای اطلاعاتی روزآمد و نشریات روزآمد؛
۸. ارائه پرینت مجانی از مقالات موجود در پایگاهها؛
۹. باز شدن سیستم کتابخانه مؤسسه و قرار دادن مقالات مجلات و نشریات روی سیستم کامپیوتر کتابخانه؛
۱۰. تهیه مقالات Educational Psychology ۲۰۰۷.
- پیشنهاداتی برای پژوهشهای آینده:**
۱. شیوه‌های آموزش استفاده از اینترنت و جستجو در پایگاهها برای دانشجویان مبتدی؛
۲. کمک به دانشجویان در بهره‌گیری از اطلاعات متخصص کتابداری؛
- ۳- مطالعه رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان رشته‌ها و مقاطع مختلف؛
۴. - مطالعه مدل‌های اطلاع‌یابی دانشجویان از طریق اینترنت.

منابع و ماخذ

۱. آرتون، پاولین. مبانی نظامها و خدمات اطلاعاتی. تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی، ۱۳۷۳.
۲. حکیمی، هوشنگ. «مطالعه رفتار اطلاع‌یابی پژوهشگران مراکز تحقیقاتی منابع طبیعی کشور». پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، ۱۳۸۶.
۳. حیدری، عبدالمجید. «بررسی رفتار اطلاع‌یابی پژوهشگران نیروی دریایی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی». پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، ۱۳۷۷.
۴. خاکپور، علی. «رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاههای دولتی شهر تهران». پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، ۱۳۷۹.
۵. قاسمی، مژگان. «بررسی رفتار اطلاع‌یابی پزشکان مسجد سلیمان». فصلنامه کتاب، دوره چهاردهم، ۱۳۸۲(۲): ۲۲-۱۳.
۶. مکی زاده، فاطمه. «بررسی نیازهای اطلاعاتی استادان دانشگاه شیراز». فصلنامه کتاب، دوره دهم، ۱۳۷۸(۲): ۶۸-۵۶.
۷. نوروزی چالکی، علیرضا. «بررسی بهره‌گیری پژوهشگران دانشگاه تربیت مدرس از وب جهان گستر». کتابداری، دفتر سی و هفتم (۱۳۸۰): ۱۳-۳۴.
۸. مختاریپور، رضا. «بررسی و مقایسه رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان کارشناسی ارشد و دکترا در دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز». فصلنامه فناوری دوره هفتم شماره دوم. ۱۳۸۶(۱۳۸۶)
- [On-line]:available at:
http://www.irandoc.ac.ir/data/e_j/vol7/mokhtarpour_abs.htm
 9.Asemi,Asemeh.(2005).«Information Searching Habits of Internet Users:a case study on the medical science university of Isfahan,Iran». Webology,2(1)Article10.
 [on-line],available at: <http://www.webology.ir/2005/v2na1/a10.html>